

ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМ МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА УКРАЇНСЬКО-МОЛДОВСЬКОМУ ПОГРАНИЧЧІ

Олександр Головко

УДК 930:316.347(477+478-192.2)

У статті проаналізовано історіографію питань міжетнічної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі, зокрема в Середньому Придністров'ї. Відповідно до хронологічного підходу виділено етапи етнографічного вивчення регіону, пріоритетні напрями та центри дослідження, наголошено на специфіці залучення даних для подальших пограничних студій.

Ключові слова: пограниччя, етноконтактна зона, Середнє Придністров'я, міжетнічні взаємовпливи.

В статье анализируется историография вопросов межэтнического взаимодействия на украинско-молдавском пограничье, в частности в Среднем Приднестровье. Согласно с хронологическим подходом выделены этапы этнографического изучения региона, приоритетные направления и центры исследования, подчеркнута специфика привлечения данных для дальнейших пограничных студий.

Ключевые слова: пограничье, этноконтактная зона, Среднее Приднестровье, межэтнические взаимовлияния.

The article deals with the historiography of issues of interethnic interaction on Ukrainian-Moldovan borderlands, particularly in the region of the Middle Over Dnister Lands. In accordance with the chronological approach, there have been distinguished the stages of ethnographic research of the region, as well as the priority trends and centres of study; there has also been emphasized the specificity of data's attraction for further frontier investigations.

Keywords: borderlands, ethno-contact area, Middle Over Dnister Lands, interethnic mutual influences.

В умовах сучасних глобалізаційних процесів актуальним є вивчення взаємодії етнічних спільнот на пограниччі, визначення ідентичності їхніх представників, моніторинг ступеня конфліктності між різними етнічними групами. Зазначені питання у вітчизняній етнологічній науці лише окреслюються, досі бракує дисертаційних, узагальнюючих та колективних робіт, присвячених розгляду історико-культурної взаємодії контактуючих спільнот. Автори наявних праць і наукових статей зосереджують увагу насамперед на особливостях територіально значних порубіжних регіонів, пов'язаних спільним слов'янським походженням (українсько-російського, українсько-білоруського, українсько-польського).

Питання культурних взаємовпливів та збереження національної самосвідомості жителів Слобожанського порубіжжя почали розглядатися ще в 1980-х роках. Взаємовпливи в традиційній кухні українців та росіян відстежені в праці Л. Артюх [2]. У монографії Л. Чижикової [67] зафіксовані подібності в матеріальній культурі, зокрема в їжі, житлі, аграрній технології, а також відмінності в ідентифікації на-

селення. Сучасні дослідження, продовжуючи вивчення етнокультури, торкаються здебільшого аспектів збереження історичної пам'яті та національно-культурної самобутності етнічно змішаних населених пунктів [1; 8; 58,] або ж проблем етнографічного вивчення регіону [14]. Окремі публікації присвячуються фольклорним взаємовпливам та проблемам самоідентифікації, збереження мови і культури, вивченню асиміляційних процесів на українсько-білоруському пограниччі [13].

Деякі дослідники звертають увагу на українсько-польське пограниччя. Концептуальні положення польської етнології, що торкаються проблем «спільного кордону», охарактеризовані Г. Щербієм [70]. Польсько-українські культурні взаємини розглядаються у спільному виданні Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ та Інституту мистецтв Польської академії наук [64]. Тут аналізуються аспекти міжетнічного впливу у фольклорі, літературі, сакральному мистецтві, діяльності окремих культурних діячів. Розгляд фольклорної взаємодії в регіоні на основі польових матеріалів

та архівних даних здійснено Л. Вахніною [12], а висвітлення питань ідентичності — М. Балагутраком [5] та Б. Гвоздецькою [15].

Етноконтактні зони, не пов'язані спільністю походження, що представлені українсько-румунським та українсько-молдовським порубіжжям, вивчені значно гірше. Про це свідчить відсутність узагальнюючої праці, де були б проаналізовані питання слов'яно-романських етнокультурних взаємовпливів та асиміляційних процесів серед спільнот в умовах іноетнічного оточення. Існуючі розвідки висвітлюють проблему лише побіжно, залишають поза увагою специфіку деяких регіонів (наприклад, Середнього Придністров'я), мало використовують компаративні методи.

Метою цієї статті є вивчення історіографії проблем міжетнічної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі, зокрема в межах Середнього Придністров'я, де контактують українці Поділля та молдовани.

Історико-культурні особливості населення українсько-молдовського пограниччя почали вивчатися у зв'язку з адміністративними потребами російської адміністрації дослідити приєднані наприкінці XVIII — на початку XIX ст. землі Східного Поділля та Бессарабії. Першими збирачами відомостей про культуру і побут населення південних рубежів імперії були військові чиновники та офіцери, а також Одеське товариство історії та старожитностей, що розпочало систематизацію матеріалу та укладання спеціальних програм-запитальників.

З початку 1860-х років у регіон починають здійснюватися планомірні фольклорно-етнографічні експедиції. Одне з перших «польових обстежень» було здійснене етнографом О. Афанасьєвим-Чужбинським. Результати його спостережень увійшли до двотомного видання «Подорож у Південну Росію», друга частина якого, під назвою «Нариси Дністра», містила авторські розвідки про етнокультуру придністровських сіл [3]. Зокрема, дослідник описав традиційні господарські заняття, житло, одяг та їжу українців і молдован, наголосив

на взаємних лінгвістичних запозиченнях, торкнувся питань походження українського населення Бессарабії, що зберегло етнонім «руснаки», відзначивши його автохтонність.

Багато відомостей про господарське життя та обрядовість мешканців українського Придністров'я та Бессарабії було зібрано в ході експедиції Південно-Західного відділу Російського географічного товариства. За результатами обстеження було опубліковано фундаментальне видання, сьомий том якого описував традиційну культуру українців Поділля, Північної Буковини, Хотинщини та Бессарабії [68]. Здійснивши етнографічне районування території, укладач праці П. Чубинський також торкнувся проблем міжкультурної взаємодії (наприклад, в одязі та їжі) та особливостей проживання бессарабських українців, оточених переважно молдовським населенням.

Інформацію про етнокультурні особливості українсько-молдовського пограниччя опосередковано містять описи Подільської губернії В. Гульдмана [16] та М. Симашкевича [51]. Серед уміщених тут статистичних матеріалів, окрім характеристики природно-географічних умов, чисельності та складу населення, стану освіти, наявні відомості про традиційні господарські заняття, ремесла й промисли, архітектуру та розселення українців у сусідній Бессарабії та молдован на Поділлі.

Цікаві дані про специфіку Середнього Придністров'я знаходимо на сторінках подорожніх нотаток К. Мельника [31] та Д. Пахомова [42], опублікованих у журналах «Київська старовина» та «Історичний вісник». Ці автори зафіксували відомості про господарські заняття та матеріальну культуру мешканців, маршрути річкового сполучення, наголосили на мовних інтерференціях у говірках народів, що контактують.

Загальну інформацію про народи Російської імперії було вміщено в серії популярних нарисів «Народи Росії. Живописний альбом», третій випуск якої стосувався молдован Бессарабії [37]. Поряд із даними про народний по-

бут, родинні звичаї, гуляння на вечорницях та традиційний танець, автори окреслювали подібності молдовського та українського комплексів убрання.

На початку ХХ ст. з'являється кілька спеціальних досліджень, присвячених вивченню українців Бессарабії. Зокрема, у працях П. Нестеровського [40; 41] описано етнокультурні особливості русинів (українців) півночі губернії, а також детально висвітлено питання культурних подібностей та запозичень, асиміляційних процесів серед українців в оточенні іноетнічної молдовської більшості.

Крім того, Л. Бергом здійснено перші комплексні дослідження краю, де охарактеризовано географічні умови, господарські заняття та культурні особливості народів, що його населяють. Автор розглянув матеріальний комплекс та обрядовість українського й молдовського населення, наголосив на асиміляції східнороманського елементу українцями в місцях їхнього компактного проживання [6], а також здійснив етнографічне картографування регіону за показником кількості сільського населення кожного з етносів (на таких принципах укладено детальну етнографічну карту регіону) [7].

Українсько-молдовські міжкультурні взаємовпливи також побіжно розглядалися в збірниках матеріалів Подільського єпархіального історико-статистичного комітету, зокрема в дев'ятому випуску, виданому в 1901 році під редакцією Ю. Сіцинського [59]. Характеризуючи дані про кількість прихожан та храми губернії, місцеві дописувачі до видання зафіксували значний пласт етнографічної інформації, у тому числі про молдовський вплив на місцеву топоніміку, «волоське» заселення багатьох сіл Поділля, взаємини романської спільноти з іноетнічною більшістю, її схильність асимілюватися під впливом домінуючої української культури.

Отже, перший етап етнографічного вивчення українсько-молдовського пограниччя, що репрезентований працями дослідників ХІХ — початку ХХ ст., характеризується

окресленням основних напрямів дослідження, нагромадженням значної джерельної бази та систематизацією фактичного матеріалу про культурні особливості цієї етноконтактної зони. Однак проблематика українсько-молдовських міжетнічних інтеракцій не була виділена як об'єкт окремого дослідження, пунктирно розглядаючись при характеристиці матеріальної та духовної культури одного з етносів, більшість праць мали вигляд узагальнених і статистичних описів, які не давали вичерпного аналізу побутової та обрядової специфіки населення, їм бракувало історико-порівняльної складової.

Наступний етап історико-етнографічного вивчення українсько-молдовського порубіжжя пов'язаний з перебуванням Бессарабії у складі королівської Румунії (1918—1940). Працям цього періоду притаманна тенденційність, оскільки завдяки тезі про тотожність молдовських жителів та румунів автори намагалися науково обґрунтувати права на Пруто-Дністровське межиріччя, а також інтерес до прилеглих територій радянської України.

З метою вивчення «румунського села за Дністром», експедиційне обстеження окупованих територій українського Придністров'я у січні 1942 року здійснив Г. Павелеску [73]. Характеризуючи опитане населення, автор зумисно прагнув віднайти багато спільних рис у їхній етнокulturі та традиційно-побутових практиках жителів Бессарабії й Карпат. На думку дослідника, молдовани були особливо схильними до контактів з українцями, що обумовило появу міжетнічних взаємовпливів у традиційно-побутовій культурі, які найяскравіше проявлялися в деяких жанрах молдовського фольклору, народному мистецтві та матеріальному комплексі.

Проблеми асиміляції дисперсно розселених українців на території Бессарабії розглядав інший румунський дослідник — П. Гужа [72]. Здійснивши монографічне обстеження молдовського села Копанка, автор дійшов висновку, що взаємовідносини українців та молдован є досить тісними, про що найперше

свідчить міжетнічна шлюбність, однак українське населення починає розчинятися в румуномовній більшості, утрачаючи свою мову та самосвідомість, зберігаючи натомість лише слов'янські прізвища.

Таким чином, у румунській історіографії, попри її ідеологічне підґрунтя, проблематика міжетнічних взаємовпливів стала самостійним об'єктом наукового аналізу. Дослідниками були актуалізовані потреби вивчення молдовського населення на прилеглих українських територіях (у тому числі на Поділлі) та українців на бессарабських теренах, а також залучено до наукового обігу нові факти та типи джерел (наприклад, дані опитувань).

Третю групу історіографії формують наукові праці 1950–1980-х років. Особливості українсько-молдовського історико-культурного порубіжжя в радянській історичній науці вперше було проаналізовано П. Кушнером при розробці теорії етнічних границь [27]. Дослідник визначив цю етноконтактну зону як окремий тип етнічної межі, де стикаються своїми територіями народи близькі, але не споріднені за національною культурою, а кордони Бессарабії не є чіткими розмежувальними лініями між етносами.

Після утворення Молдовської РСР вивчення проблем українсько-молдовської міжетнічної взаємодії набрало пріоритетного характеру, однак розглядалося з марксистського ідеологічного ракурсу. Свідченням цього є ціла низка колективних видань, присвячених дружбі та спільній долі молдовського народу з українським та російським, романо-слов'янським лінгвістичним та етнокультурним зв'язкам тощо. У публікації за 1963 рік [36], наприклад, знаходимо намагання авторів довести прогресивне значення слов'янського елементу в історичній долі Молдови. Збірник праць за редакцією І. Анцупова, окрім суто історичних аспектів, зосереджує увагу й на висвітленні українсько-молдовських фольклорних переплетень, а також на літературних описах побуту та етнографії молдован [23]. Спроби віднайти спільну лінію хронологічного розвитку

зазначених трьох етносів притаманне також публікації дослідників на чолі з В. Ботушанським [39], монографії Н. Мохова [35] та кандидатській дисертації Н. Лихогляда [29].

Важливим центром координації всіх наукових досліджень у Молдовській РСР, і гуманітарних зокрема, стала Академія наук Молдови, створена в 1961 році на базі місцевого філіалу АН СРСР. Показовим є те, що сформовану структуру очолив історик Я. Гросул, у подальшому — науковий редактор багатьох колективних монографій та збірників матеріалів з археології, історії та етнографії. Однією з найголовніших синтетичних праць, виданих за його редакцією, стало академічне видання «Молдовани. Нариси історії, етнографії, мистецтвознавства», що побачило світ у 1977 році [33]. Згадана книга містить матеріали з приводу сільськогосподарських занять, промислів та ремесел, вірувань та обрядів молдовського населення, що розглядаються в комплексі з етнокультурними впливами сусідніх етносів, зокрема українців.

Вагомий внесок у розвиток радянської етнографії молдован (та побіжно в дослідження українсько-молдовських етнокультурних паралелей) здійснив В. Зеленчук. Коло його наукових зацікавлень було досить широким: від фіксації основних аспектів молдовської родинної обрядовості, аналізу особливостей народного вбрання до комплексного розгляду демографічних та етносоціальних характеристик населення Бессарабії та лівобережжя Дністра. Авторська публікація про традиційно-обрядовий комплекс регіону розкриває найважливіші цикли сімейного життя місцевих мешканців (родини, весілля, поховально-поминальні звичаї) [20]. Розглядаючи молдавський національний костюм, дослідник відстежує іноетнічний вплив на нього, що проявляється в назвах одягу, типах його крою та орнаментиці [34]. У монографії, що висвітлює демографічні показники населення Бессарабії та Подністров'я в ХІХ ст., В. Зеленчуком подано кількісні параметри розселення молдован та інших етносів, проаналізовано історичні та

соціальні умови формування строкатого етноскладу, наголошено на романо-слов'янських (у тому числі українсько-молдовських) взаємозв'язках у традиційній культурі [22].

За науковою редакцією В. Зеленчука вишло також кілька збірників статей, де розвивалися питання історії, археології та етнографії Молдови. Зокрема, у виданні за 1964 рік [30] вагомими є дані стосовно аграрної технології молдовського населення; у праці за 1972 рік [71] — відомості про знаряддя праці, одяг, ремесла та громадський побут; у книзі «Стародавня культура Молдови» [18] — інформація про історичні аспекти формування етнічної території, матеріальну культуру різних племінних об'єднань за даними археології, етнокультуру слов'янського населення та молдован середньовіччя.

У часи СРСР активно вивчалася матеріальна культура населення Молдови і дотично — іноетнічний вплив на неї. Так, у монографії М. Демченка [17] розглядалися аспекти побутування різних знарядь для обробітку ґрунту, збору й переробки врожаю, регіональна специфіка систем землеробства. Питання типів і характеристик молдовських сільських поселень у період пізнього середньовіччя розвивалися П. Бирнею [10], особливості традиційних селянських промислів та ремесел — Є. Станчу [54], народного ткацтва — Є. Постолакі [47]. Прояви духовної культури молдован місцевими етнографами майже не вивчалися, за винятком дослідження зимової календарної обрядовості молдован, яким займався у своїй кандидатській дисертації Ю. Попович [46].

Розвивалася міжреспубліканська співпраця молдовських етнографів з українським Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії. Зокрема, у підготовленому авторським колективом установи проспекті «Регіонального історико-етнографічного атласу України, Білорусі і Молдови» [49] було здійснено найпершу спробу цілісно розглянути регіональну специфіку матеріальної культури українців та молдован, їхні взаємозв'язки в просторі пограниччя. Шкода, що заплановане

видання так і не було опублікованим, окрім невеликого проспекту.

За участю провідних фахівців-етнологів з обох боків було підготовлене фундаментальне видання «Українсько-молдовські етнокультурні зв'язки у період соціалізму» [60], де за допомогою методів етнографічного обстеження та аналізу письмових і статистичних джерел комплексно охарактеризовано міжкультурну взаємодію, історичні зв'язки та особливості розселення контактуючих етносів.

Багато наукових статей, присвячених молдовсько-українським міжетнічним взаємовпливам, друкувалися на сторінках спеціалізованого журналу «Народна творчість та етнографія». Вартісними для нашого дослідження є публікації В. Зеленчука, Г. Бостана, Ю. Поповича, П. Захарової та ін. Найбільше етнокультурних паралелей ці дослідники визначали в комплексах традиційної та радянської весільної обрядовості [9, 19; 21; 45], а також у народному виконавському мистецтві [52].

Для вітчизняної радянської історіографії кінця 1980-х років характерне окреслення нових напрямів, зокрема досліджень етнічного складу та міжетнічних зв'язків на українських теренах (В. Наулко) [38], українсько-молдовських взаємовпливів у календарній обрядовості (О. Курочкін) [26] тощо. Молдовські праці цього ж періоду стосувалися висвітлення таких аспектів етнокультури, як сімейне та громадське становище бессарабської жінки [25], теоретичного осмислення проблем асиміляції в поліетнічному середовищі [4].

Отже, проблематика міжетнічних інтеракцій у часи СРСР стає пріоритетним напрямом дослідження, однак своїми недоліками має ідеологічну основу та брак комплексності розгляду. Незважаючи на це, інформаційний компонент подібних розвідок є значним ресурсом для компаративного аналізу етнокультурної специфіки населення українсько-молдовського пограниччя.

Сучасні українська та молдовська історіографії проблеми характеризуються новими

напрямами й підходами в методології досліджень, а також тіснішою кооперацією вчених. Свідченням цього є низка проведених протягом 1990-х — кінця 2000-х років спільних українсько-молдовських конференцій, зокрема, у Чернівцях [62; 63], Одесі [61] та Кишиневі [65].

Вивчення українсько-молдовського пограниччя починає чітко окреслюватися в сучасній вітчизняній етнології. Нині спостерігаємо формування двох наукових центрів дослідження вказаного порубіжжя, що створюються на базі Чернівецького та Одеського національних університетів. До першого з них належать буковинські дослідники Г. Кожоляно, А. Мойсей, М. Чучко [24; 32; 69], які звертають увагу на етноконфесійні особливості краю, взаємовпливи в комплексі матеріальної культури, календарній обрядовості, аграрних звичаях та духовній культурі контактуючих спільнот. Одеський науковий центр, що представлений працями В. Кушніра, Н. Петрової, О. Прігаріна, А. Федорової [28; 43; 48; 66], досліджує особливості традиційно-побутової культури молдовської, гагаузької та російської (старообрядницької) спільнот, питання їхньої ідентичності та взаємодії з українцями на півдні Бессарабії.

Особливості міжкультурної взаємодії обох етносів у Республіці Молдова вивчаються в контексті українознавчих студій, що проводяться Сектором етнології українців Інституту культурної спадщини. На базі установи сформувалась наукова школа українців, яку започаткував відомий літературознавець та фольклорист, академік К. Попович. Найбільший інтерес для нього становили українсько-молдовські фольклорні взаємини, а також пов'язані з ними питання самобутності українців Молдови [44]. Учніми академіка та продовжувачами його справи нині є В. Кожухар, К. Кожухар, В. Степанов, О. Романчук.

Ці дослідники здійснили комплексні дослідження українських сіл Молдови, зокрема населених пунктів Дану, Каменкуца, Миколаївка [11], Стурзівка [53] Глодяньського району

та Булаешти [50] Орхейського району. У цих працях та численних статтях В. Кожухар аналізує матеріальний комплекс, розглядаючи його в контексті українсько-молдовської міжкультурної взаємодії, К. Кожухар вивчає інтерференції у місцевих говірках та локальну термінологію назв страв та одягу, В. Панько займається збором українського та молдовського пісенного фольклору, О. Романчук зосереджує увагу на ранніх періодах українського заселення Бессарабії.

У захищеній у 1997 році кандидатській дисертації [57] та виданій у 2001 році монографії [55] дослідник В. Степанов звертає увагу на історіографічний аспект етнографічного вивчення українського населення Бессарабії в ХІХ — на початку ХХ ст., в іншій праці [56] розглядає вплив національної політики Молдови трансформаційного періоду (1989—2005) на збереження численною українською меншиною своєї ідентичності.

Таким чином, сучасна історіографія означеної проблематики характеризується посиленням інтересом до культурної специфіки етносів, актуалізацією питань збереження меншинами своєї самобутності в умовах іноетнічного середовища, вивченням міжетнічних взаємовпливів у деяких виявах етнокультури. Водночас особливості суто пограничної взаємодії все ще не вилилися в основу дисертаційної чи узагальнюючої роботи. Існуючі праці досі нівелиують колорит Подільсько-Бессарабської контактної зони.

Здійснений огляд історіографії питань міжетнічної взаємодії на пограниччі дозволяє дійти таких висновків. По-перше, особливості українсько-молдовського історико-культурного пограниччя як зони контакту етносів, не пов'язаних спільністю походження, лише стають об'єктом окремих наукових досліджень. По-друге, означена проблематика розглядається впродовж усіх етапів етнографічного вивчення регіону, однак не цілеспрямовано, а в контексті опису традиційно-побутової культури котрогось із етносів. По-третє, праці про слов'яно-романську міжетнічну взаємодію

румунських та радянських дослідників «грішать» своїм ідеологічним підґрунтям та розглядом без прив'язки до простору порубіжжя, але містять фактаж, вагомий для порівняльного аналізу. По-четверте, заявлені питання досі комплексно не розглядаються сучасними

етнологами, які вивчають міжкультурні паралелі здебільшого в окремих проявах культури, не висвітлюючи специфіку деяких регіонів, зокрема Середнього Придністров'я. Вказані лакуни дослідження актуалізують подальші українсько-молдовські пограничні студії.

1. Аксьонова Н. В. Слобожанщина: проблема усвідомлення етнічної ідентичності // Вісник держкомнаціміграції України. – 2002. – № 3. – С. 79–83.

2. Артюх Л. Ф. Народне харчування українців та росіян північно-східних районів України / Л. Ф. Артюх. – К., 1982. – 110 с.

3. Афанасьев-Чужбинский А. С. Поездка в Южную Россию. – С.Пб., 1863. – Т. 2. Очерки Днестра. – 438 с.

4. Бабилунга Н. В. Население Молдавии в прошлом веке: миграция, ассимиляция, русификация. – Кишинев, 1990. – 112 с.

5. Балагутрак М. П. Самосвідомість етнічних українців у сучасних умовах україно-польського пограниччя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/karlec/2010_2/Balahut.pdf

6. Берг Л. С. Бессарабия: Страна. Люди. Хозяйство. – Кишинев, 1993. – 196 с.

7. Берг Л. С. Население Бессарабии. Этнографический состав и численность. – Петроград, 1923. – 59 с.

8. Болдецька О. А. Етнічна самосвідомість в україно-російському прикордонні : автореф. дис. ... канд. соціолог. наук / О. А. Болдецька. – Х., 1996. – 24 с.

9. Бостан Г. К. Україно-молдовські паралелі в старовинній та сучасній весільній обрядовості // Народна творчість та етнографія. – 1971. – № 6. – С. 24–28.

10. Бырня П. П. Сельские поселения Молдовы XV–XVII вв. : автореф. дис. ... канд. ист. наук. – Кишинев, 1965. – 18 с.

11. В земле наши корни: История, традиции и фольклор сел Дану, Каменкуца и Николаевка Глодянского района. Исследования и материалы / редкол. : Попович К. Ф. (гл. ред.) и др. ; АН Респ. Молдова. Ин-т нац. меньшинств. – Кишинев : Штиинца, 1997. – 398 с.

12. Вахніна Л. К. Фольклор україно-польського пограниччя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/slzb/.../35_SIZb12_Vakhnina.pdf

13. Вахніна Л. К. Сучасне бачення польсько-білорусько-українського пограниччя / Л. К. Вахніна // Слов'янський світ : зб. наук. пр. – К. :

ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2010. – Вип. 8. – С. 179–193.

14. Воронай М. В. Вивчення культури населення україно-російського пограниччя Слобожанщини в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 22. – С. 61–66.

15. Гвоздецька Б. Г. Особливості ідентичностей мешканців пограниччя Карпатського регіону (на прикладі Львівської та Івано-Франківської областей) / Б. Г. Гвоздецька / Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 4. – С. 63–74.

16. Гульдман В. К. Подольская губерния. Опыт географическо-статистического описания. – Каменец-Подольск, 1889. – 414 с.

17. Демченко Н. А. Земледельческие орудия молдаван XVIII – начала XX вв. – Кишинев, 1967. – 164 с.

18. Древняя культура Молдавии / В. С. Зеленчук. – Кишинев, 1974. – 231 с.

19. Захарова П. М. Розвиток україно-молдовської міжетнічної шлюбності // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 4. – С. 36–42.

20. Зеленчук В. С. Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в.: Этнические и социально-демографические процессы. – Кишинев, 1979. – 287 с.

21. Зеленчук В. С. Очерки молдавской народной обрядности (XIX – начало XX вв.). – Кишинев, 1959. – 96 с.

22. Зеленчук В. С. Східнослов'янські риси у молдовській весільній обрядовості // Народна творчість та етнографія. – 1959. – Кн. 3. – С. 57–65.

23. Исторические корни связей и дружбы украинского и молдавского народов / ред. И. А. Анцупов. – К., 1980. – 323 с.

24. Кожоляно Г. К. Матеріальна культура українського населення Північної Буковини XIX – 80-х рр. XX ст. : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.07 / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1992. – 392 с.

25. Курогло С. С., Филимонова М. Ф. Прошлое и настоящее бессарабской женщины. – Кишинев, 1976. – 75 с.

26. Курочкин А. В. Календарные праздники на украинско-молдавском пограничье и их

современные судьбы // Советская этнография. – 1987. – № 1. – С. 24–35.

27. Кушнер П. И. Этническая граница (Опыт обобщенной характеристики типов этнических границ в некоторых европейских странах) // Труды II Всесоюзного географического съезда. – М., 1949. – Т. 3.

28. Кушнір В. Г. Допоміжні види господарської діяльності українців Лівобережжя Дністра // Українці Придністров'я (Матеріали етнографічних досліджень). – О. : Гермес, 2005. – Вип. 1. – С. 23–40.

29. Лыхогляд Н. В. Україно-молдавские исторические связи в период империализма : автореф. дис. ... канд. ист. наук. – К., 1988. – 20 с.

30. Материалы и исследования по археологии и этнографии Молдавской ССР / В. С. Зеленчук. – Кишинев, 1964. – 287 с.

31. Мельник К. Путевые очерки Подолья // Киевская старина. – 1884. – Т. 9–10.

32. Мойсей А. А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини. – Чернівці, 2010. – 303 с.

33. Молдаване. Очерки истории, этнографии, искусствоведения / под ред. Я. С. Гросула. – Кишинев, 1977. – 459 с.

34. Молдавский национальный костюм / В. С. Зеленчук. – Кишинев, 1985. – 143 с.

35. Мохов Н. А. Дружба ковалась веками: молдавско-русско-украинские связи с древнейших времен до начала XIX в. – Кишинев, 1980. – 280 с.

36. Мохов Н. А., Стратиевский К. В. Роль русского и украинского народов в исторических судьбах Молдавии. – Кишинев, 1963. – 65 с.

37. Народы России. Живописный альбом. – С.Пб., 1878. – Вып. III–IV. – 97 с.

38. Наулко В. И. Развитие межэтнических связей на Украине / В. И. Наулко. – К. : Наукова думка, 1975. – 276 с.

39. Нерушимая дружба украинского и молдавского народов в период социализма / В. М. Ботушанский. – К., 1980. – 426 с.

40. Нестеровский П. А. Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк. – Варшава, 1905. – 174 с.

41. Нестеровский П. А. На севере Бессарабии. Путевые очерки. – Варшава, 1910. – С. 117.

42. Пахомов Д. По Днестру на лодке // Исторический вестник. – 1905. – № 1. – С. 238–242.

43. Петрова Н. О. Традиційне весілля в с. Гараба // Українці Придністров'я (Матеріали етнографічних досліджень). – Випуск 1. – О. : Гермес, 2005. – С. 83–93.

44. Попович К. Ф. Сторінки літопису: До україно-молдовських фольклорно-літературних взаємин і проблем історії та самобутності українців Молдови. – Кишинів, 1998. – 241 с.

45. Попович Ю. В. Матеріали про молдавське весілля у періодичній пресі XIX ст. // Народна творчість та етнографія. – 1977. – № 4. – С. 37–45.

46. Попович Ю. В. Новогодний цикл молдавских календарных обычаев в XIX – начале XX вв. : автореф. дис. ... канд. ист. наук. – М., 1973. – 20 с.

47. Постолаки Е. А. Молдавское народное ткачество (XIX – начало XX вв.) : автореф. дис. ... канд. ист. наук. – М., 1985. – 17 с.

48. Пригарін О. А. Етнічна виразність житла слов'янського населення Південно-Західної України (XIX–XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. – О. : Друк, 1998 – 16 с.

49. Региональный историко-этнографический атлас Украины, Белоруссии и Молдавии: Проспект. – К., 1969. – 40 с.

50. Романчук А. А., Тащи И. Н. Ранняя история украинского села Булаешты в контексте истории Молдовы (XIV – начало XVII вв. от Р. Х.) / А. А. Романчук, И. Н. Тащи. – Кишинев : Stratum Plus, 2010. – 144 с.

51. Симашикевич М. В. Историко-географический и этнографический очерк Подолии // Подольские епархиальные ведомости. – 1875. – № 4–8; № 23–24; 1876. – №1–2.

52. Степару Г. І. Українські народні вистави в Молдові // Народна творчість та етнографія. – 1966. – № 6. – С. 36–41.

53. Співає Стурзовка. Збірка українського та молдавського фольклору с. Стурзовка Глоденського району Молдови / укл. К. Попович, К. Чернега (тексти); Я. Мироненко (мелодії); В. Панько (збирач) та ін. – Кишинів, 1995.

54. Станчу Е. С. Традиционные крестьянские промыслы Молдавии в XIX – начале XX вв. – Кишинев, 1978. – 99 с.

55. Степанов В. П. Труды по этнографии населения Бессарабии XIX – нач. XX вв. – Кишинев, 2001. – 263 с.

56. Степанов В. П. Украинцы Республики Молдова. Очерки трансформационного периода (1989–2005). – Кишинев, 2007. – 713 с.

57. Степанов В. П. Этнографическое изучение украинского населения Бессарабии XIX – начало XX в. (историографический аспект) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.05 / ИИФЭ им. М. Рыльского. – К., 1997. – 172 с.

58. Тутар О. В. Культура Слобожанщини: проблеми національно-культурної ідентичності. – Х., 2006. – 240 с.

59. Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета: Приходы и церкви Подольской епархии под ред. Е. И. Сецинского. – Каменец-Подольский, 1901. – Вып. 9. – 1267 с.

60. Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма / гл. редкол. М. Н. Губогло. – К. : Наукова думка, 1987. – 381 с.
61. Україна – Молдова: історична спадщина і перспективи розвитку співробітництва : матеріали конф. – О., 2003. – 162 с.
62. Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин : матеріали Міжн. наук. конф. 16–17 травня 2001 р. / В. М. Ботушанський. – Чернівці, 2002. – 512 с.
63. Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин : зб. наук. праць / А. М. Круглашов. – Чернівці, 2009. – Т. 3. – 478 с.
64. Українсько-польські культурні взаємини / ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Ін-т мистецтв ПАН ; редкол. : Скрипник Г. А. (голов. ред.) [та ін.]. – К., 2008. – Вип. 2. – 2008. – 294 с.
65. Українці в Молдові, молдовани в Україні: етносоціальні процеси: матеріали Міжн. наук. конф., Кишинів, 9 жовтня 2008 р. – Кишинів, 2008. – 307 с.
66. Федорова А. І. Старообрядницькі общини Південної Бессарабії у XIX – першій половині XX ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Одеський національний університет ім. І. Мечнікова. – О., 2005. – 238 с.
67. Чижикова Л. Н. Русско-украинское пограничье: история и судьбы традиционно-бытовой культуры / Л. Н. Чижикова. – М., 1988. – 256 с.
68. Чубинский П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – С.Пб., 1872. – Т. 7. – Ч. III.
69. Чучко М. К. Соціорелігійні аспекти повсякденного життя православного населення північної частини Молдавського воєводства та австрійської Буковини (II пол. XVI – поч. XX ст.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2008. – 431 с.
70. Щербій Г. С. Проблема пограниччя в зарубіжній етнології // Матеріали до української етнології : зб. наук. праць. – К., 2008. – Вип. 7 (10). – С. 26–30.
71. Этнография и искусство Молдавии : сб. статей / В. С. Зеленчук. – Кишинев, 1972. – 231 с.
72. Guja P. Procesul de stratificare etnica la Copanca // Buletinul Institutului de cercetari sociale al Romaniei Regionala. – Chisinau, 1938. – V. 11. – P. 279–281.
73. Pavelescu Gh. Aspecte din spiritualitatea Romanilor Transnistrieni. Credinte si obiceiuri // Sociologie romaneaska. – 1943. – An. V. – N 1–6. – P. 109–110.